

joni kaitse alla. Samuti keeldus ta vastu võtmast 350 »revolutsionääri«. Seda hullu lugu arutasid mitmesugused revolutsioonilised instantsid. »Kontrrrevolutsioonilist« pataljoni puudutada ei juletud. Tüli likvideeriti viimaks kompromissiga. Polkovnik Kiiker jäi karistamata, viidi vaid üle teise väeossa ning värava taha jäetud »revolutsionäärid« paigutati pataljoni.

Pataljon võeti nüüd erilise revolutsioonilise valve alla. Pataljonis endas algas visa võitlus korralike meeste ja revolutsioonilise kõntsa vahel. Algul langes distsipliin tugevasti, sest komandöri kohused pandi noore vilumatu ohvitseri peale, kes ei osanud pidada kindlat joont. Aga olukord paranes kohe, kui komandöriks määrati polkovnik Jaak Rosenbaum. See alustas kommunistide taltsutamist eht-talupojaliku kannatlikkuse ja visadusega. Kuid võitluse tingimused olid äärmiselt ebasoodsad. Kõrgemad ülemused Pihkvas muutsid pataljoni nagu mingisuguseks turuplatsiks, kuhu igamees võis oma kaubaga tulla. Puna-seid agitaatoreid saadeti siia küll Riia, küll Pihkva staapidest ja kõigil neil oli õigus oma armuõpetust kuulutada. Takistada neid ei olnud võimalik, sest kõik nad tulid pataljoni ametlike ülesannetega ja kõrgemate sõjaväeliste ülemuste paberitega.

Kuid eesti meeste vastupanu sellele lagastavale tegevusele oli siiski väga tugev. Enamlaste mõju alla sattusid vaid mõned üksikud kompaniid, suur hulk aga säilitas rahvusliku vaimu ja pidas korda. Polkovnik Rosenbaum oli toredamaid sõjamehi, keda eesti rahvuslik malev vene ajal on näinud. Juba oma välimusega meenutas ta visa ning aeglast taluperemeest. Ta oli vaikne, tõsine, paindumatu ja püsiv. Tema abiliseks oli ülemleitnant Julius Kuperjanov. Pataljoni staap ja ohvitserkond seisis kindlasti komandöri taga ja toetas üksmeelselt tema võitlust. Enamlaste silmis oli pataljon kardetav kontrrrevolutsiooniline väeosa, kellega siiski ei juletud avalikku võitlust alata.

Võitlus läks lahti eesti pataljoni algatusel. Kui teated Maanõukogu ajaloolisest otsusest Tartu jõudsid, otsustas polkovnik Rosenbaum korraldada avaliku meeleavalduse. Ta teatas sellest korraldajatele täidesaatvale komiteele. See muidugi keelas meeleavalduse ära. Aga Rosenbaum ei hoolinud keelust. Pataljon seati lahinguvalmis, varustati padrunitega, tuldi Lembitu kasarmuist, pataljoni majutuskohast, rivikorras välja ja liiguti Raekoja poole. Kivisillal katsus meeleavaldust takistada enamlaste relvastatud vahisalk, aga see lükati lihtsalt kõrvale ja sammuti edasi. Raekoja ees rivistati pataljon üles ja Raekoja torni tõmmati Eesti lipp. Siis tormas Kuuetri tänavast enamlaste soomusauto rivisse. Sõdurid astusid paar sammu tagasi, et anda autole teed, ja – hakkasid püsse laadima. Auto ei jäänud ootama, mis tuleb, vaid kihutas kiiresti edasi.

Polkovnik Rosenbaum ratsahobuse seljas pidas pataljonile lühikese vaimustava kõne. Ta luges Maanõukogu 28. (15.) novembri otsuse ette ja ütles, et see otsus tähendab Eesti lahkulöömist Vene riigist. Nüüdsest peale määravat eesti rahvas ise oma saatust ja tunnustavat ainult üht seaduslikku võimu – Maanõukogu ja tema Maavalitsust. Polkov-

nik lõpetas teadaandmisega, et Eesti Tagavarapataljon annab end Maanõukogu käsutusse. Lauldi hoogsalt hünni ja pataljon tegi jalutuskäigu läbi linna. Kuna oli kuulda saadud Jaan Tõnissoni vangistamisest, hakati selgitama, kus ta viibib ja kes on vangistajad. Aga öösel vangistati polkovnik Rosenbaum ise koos hulga ohvitseridega. Seda teha oli enamlastel kerge, sest ohvitserid olid eraldatud sõduritest. Sõdurid olid paigutatud Lembitu kasarmutesse, mis asetsesid linnast väljas. Ohvitserid elasid linnas erakorterites. Komandöri ja ohvitseride areteerimisest said sõdurid teada alles hommikul.

Kuid pataljon ei alistunud siiski, valis vaid passiivse vastupanu taktika. Komandöri ja adjutandi vangistamisele vastas pataljoni staap streigiga. Kirjutajad lahkusid töölt ja peitsid end linna erakorteritesse. Punased komissarid, kes võtsid pataljoni juhtimise enda kätte, sattusid raskustesse. Kompaniides pandi käima kange kihutustöö komissaride vastu. Näidati, et komandöri ja majandusülema puudumise tagajärjel ähvardab pataljoni nälg. Meeleolu sõdurite keskel läks ärevaks. Vanakuma löid isegi punased sõdurid. Komissarid ei olnud enam julged oma elu eest, sest üht komissari lastigi juba. Hädaohtliku käärimise lõpetamiseks pataljonis sõitis Tallinnast kohale Viktor Kingissepp ise. Aga ta ei saavutanud edu, sest sõdurid karjusid ta lihtsalt maha. Täidesaatev komitee jõudis otsusele, et komissarid, külakooli haridusega mehed, ei saa pataljoni juhtimisega hakkama. Et siiski mitte järele anda, korraldati polkovnik Rosenbaumi üle avalik kohtupidamine »Vane muise« saalis. Kuid see kujunes täielikuks fiaskoks. Saalitäis rahvast ja sõdureid naeris enamlaste kohtu välja ja avaldas polkovnik Rosenbaumile tormilist poolehoidu. Kohus katkestati ja Rosenbaum viidi tagasi vanglasse.

Edasi katsuti saada kavalusega. Pataljonile määrati uus komandör – noor ohvitser leitnant Söödor. See kutsus staabi kokku, kuid kirjutajad keeldusid temaga koos töötamast ja Söödor lahkus ametist. Nüüd ei jäänud enamlastel muud teed kui vabastada niihästi polkovnik Rosenbaum kui ka teised vangistatud ohvitserid. Elu pataljonis võttis rahuliku käigu.

Katsed sundida pataljoni vene väeosade eeskujul valima ülemusi nurjusid. See oli üldine korraldus riigis, seepärast ei saadud sellele avalikult vastu hakata, kuid teostamata jäi see käsk ikkagi. Valimiste eeltood venisid ja venisid, kuni viimaks saksa vägede tulekul pataljon likvideeriti.

Tartu Eesti Tagavarapataljoni teeneks jääb, et ta ära hoidis rüüstamised Tartus. Eesti sõdureid kardeti. Ja kui vajadus nõudis, oli pataljon valmis ka relvajõuga sekka lööma. Kui saksa vägede tuleku eel enamlikud väed Tartust lahkusid ja toidutagavarad tahtsid ära viia, haaras pataljon relvad ja rekvireeris kõik sõjaväe tagavarad. Hiljem jagas ta need tagavarad rahvale, nii et neist jäid ilma nii enamlased kui ka sakslased. Samuti ei lasknud ta enamlastel ära viia pantvangiks võetud O. Kallast. Vene ja läti väed lahkusid Tartust tasakesi pimeduskatte all ega teinud rahvale kurja.